

2. Коцюбинська М. Двоє слів про поета // Літературна Україна – 1998. – 15 січня. – С.5.
3. Коцюбинська М. Мої обрії: В 2 т. – Т. 2. / Михайлина Коцюбинська. – К., 2004. – 386 с.
4. Коцюбинська М. Новітні палімпсести (Кілька думок про феномен Василя Стуса) // Філософська і соціологічна думка. – 1990 – № 2. – С.100-102.
5. Коцюбинська М. Поет // В. Стус. Твори: У 4 т., 6 кн. – Т. 1. – Кн. 1. – Львів, 1994. – С.7-38.
6. Коцюбинська М. «Страсті по Вітчизні» (післяслово упорядника) / Михайлина Коцюбинська // Стус В. Дорога болю: Поезії / Упоряд. та післямова М.Х. Коцюбинської. – К., 1990. – С. 201-212.
7. Коцюбинська М. Стусове «самособоюнаповнення» (Із роздумів над поезією і листами В.Стуса) // Сучасність. – 1995. – №6. – С.137-145.
8. Коцюбинська М. Феномен Стуса // Сучасність. – 1991. – № 9. – С. 26-36
9. Стус В. Твори: У 4 т., 6 кн. / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів, 1994-1999.
10. Шерех Ю. Трунок і трутизна // Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеологія. – К., 1993. – С.222-264.

Summary. The article clears up the particularity of the reception of defining constants of the camp poetry of Vasyl Stus realized by literary scholar Mykhailyna Kotsyubynska. It is investigated the specific of interpretation of Vasyl Stus's palimpsest principle, principle of multivariate, self-identity, complexity and hermeticism through the prism of critical views of Mykhailyna Kotsyubynska.

Keywords: palimpsest principle, multiplicity of poetry, layering, heterogeneity, hermeticism of the poetic text.

Отримано: 14.09.2012 р.

УДК 82.09(477):398(477.85)

В.В.Костик

ФОЛЬКЛОРНІ МАТЕРІАЛИ З БУКОВИНИ У НАУКОВОМУ АКТИВІ ТАНАСІЯ КОЛОТИЛА

У статті розглядається фольклористична діяльність Танасія Колотила у зв'язках з Буковиною. Вчений прислужився до розвитку фольклористики краю, опублікувавши чимало текстів з Чернівеччини в кількох народознавчих збірниках. Це народні намогильні написи-посвяти, обрядові, ліричні, жартівливі пісні, балади, радянський фольклор тощо.

Ключові слова: Поділля, Буковина, Кам'янець-Подільський, епітафія, алегорична, жартівлива, колгоспна пісня.

Упродовж II половини ХХ століття фольклор Буковини записувала, вивчала і популяризувала ціла плеяда вчених, місцевих учителів, співаків, аматорів. Кожен із них робив свою справу, виходячи із власних зацікавлень, умінь, навичок, можливостей, часу. До вивчення народної прози краю долучилися С.Мишанич, В.Сокил, Г. Дем'ян, М.Іванюк, М.Зінчук; народнопісенні жанри фіксували і досліджували, крім уже згаданих, Л.Яценко, М.Пазяк, М.Гуць, А. Яківчук, К.Смаль, Г.Бостан, К.Герман, В.Костик та інші. Ще зі студентських років фольклором рідного краю зацікавився випускник філологічного факультету Чернівецького тоді державного університету Т.І.Колотило.

Про наукові здобутки українських фольклористів з Буковини, котрі займалися збором та дослідженням народнопоетичних текстів краю у вітчизняній науці маємо наразі скупі відомості та й ті переважно обмежуються короткими життєписами та згадками окремих праць, статей, збірників. Отже, заявлена тема надзвичайно актуальна і на часі.

Танасій Колотило походив з невеличкого Буковинського села Черепківці, що на Глибоччині, поблизу Чернівців. У його родинному селі свого часу працював відомий український письменник і педагог, батько Ірини Вільде, Дмитро Макогон. Тут в 1907 році письменники Дмитро Макогон та Іван Діброва видавали журнал «Іскра». На території села під час археологічних розкопок було виявлено залишки поселення трипільської культури (III тисячоліття до н.е.) та культури карпатських курганів (II-V століття н. е.) [2, 217]. Можливо саме це неабияк вплинуло на вибір майбутнього фаху та уподобань Т.Колотила, котрий по закінченні десятирічки без вагань подався на філфак ЧДУ і ніколи про це не пошкодував.

Фольклористичні уподобання привели його до аспірантури ІМФЕ імені М.Рильського, по закінченні якої він успішно захистив кандидатську дисертацію «Українська народнопісенна алегорія», а згодом підготував до друку й фольклорний збірник «Чи я в лузі не калина була»:

Українські народні алегоричні пісні [10], вступне слово до якого кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ЧДУ ім. Ю.Федьковича, його університетський вчитель і наставник Анатолій Добрянський [1, 5-7].

У передмові до збірника А.Добрянський наголосив, що «Упорядник даної збірки фольклорист Танасій Колотило вперше підготував до видання українські алегоричні пісні» [1, 7]. Від себе хочемо додати, що тексти таких творів щедро розсіпані і публікувалися в десятках фольклорних видань різних десятиліть і навіть століть.

До аналізованого збірника ввійшли українські народні алегоричні пісні, записані в XIX і XX століттях. Тут вміщено різножанрові народнопоетичні твори – обрядові, ліричні, баладні пісні та думи. На жаль, як зазначив упорядник Т.Колотило, у деяких випадках замінені діалектні форми, чого, на нашу думку, не варто було робити.

Упорядник скористався текстами пісень в записах та зі збірників О.Потебні, М.Максимовича, М.Гоголя, Б.Грінченка, М.Павлика, О.та Ф.Бодяньських, М.Возняка, Я.Головацького, К.Грушевської, Я.Зуїхи, С.Мишанича, О.Лоначевського та Г.Купчанка, Є.Ярошинської та ін.

Т.Колотило, як уродженець Буковини, не міг не звернутися до «Сборника песен Буковинского народа» (К., 1875), котрий упорядкував О.Лоначевський із матеріалів, які йому надав Г.Купчанко. Це насамперед пісні «Зажурилася да й перепела» [10, 124], «Стоїт гора камінная» [10, 147] та «Сидит соловій на тополі» [10, 149]. Окрім того, у збірнику Т.Колотила наводяться й тексти алегоричних творів із «Народних пісень з-над Дністра в записах Євгенії Ярошинської» (К., 1972), який упорядкував М.Гуць. Тут вміщено такі зразки у фіксаціях письменниці, як: «Всі зозульки рано встали» [10, 80] та «Загадав си заєць молодий женити» [10, 110].

Показово, що в книзі використані матеріали відділу рукописів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України, котрі раніше взагалі не друкувалися і не були відомі в наукових колах. Скористався упорядник й власними польовими записами, котрі були здійснені ще в середині 70-х років XX століття. Це зокрема пісня «Дуб на дуба похилився» [10, 46-47], що була записана 5 грудня 1975 року фольклористом Т.Колотилом очевидно від свого родича колгоспника Василя Йосиповича Колотила в його родичному селі Черепківці Глибоцького району Чернівецької області (мелодію запису розшифрував І.В.Кікіс).

Усі тексти збірника надзвичайно цінні, оскільки реальний світ у цих піснях відображений інакше – через образи рослин, тварин.

Т.І.Колотило по приходу на роботу до Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту на посаду викладача кафедри української літератури одразу поринув у копітку народознавчу працю. У 1991 році виник задум відкриття навчально-наукової лабораторії етнології, що була організована на зміну заснованої 1921 року науково-дослідної кафедри народного господарства та культури Поділля.

18 жовтня 1996 року на 44-й день народження Т.Колотила відбулося офіційне відкриття народознавчої лабораторії [4; 5].

За період більш ніж п'ятнадцятилітнього її функціонування викладачі та студенти університету обстежили польовим методом кілька десятків сіл цілого ряду районів Хмельницької, Тернопільської та Чернівецької областей. Результатом наполегливої праці Т.Колотила та інших науковців навчального закладу стала навчально-методична література з навчального курсу «Народознавство» [3] та два випуски «Матеріалів навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» [8; 9].

У першому випуску «Матеріалів...» вміщено народні намогильні написи-посвяти з Поділля по обидва боки Дністра. Упорядкували їх наукові працівники університету Н.Д.Коваленко, Т.І.Колотило та В.В.Щегельський. Як зазначили упорядники, у цьому зводі опубліковано зібрані на проміжному етапі по груповані й паспортизовані автентичні тексти намогильних написів-посвят татові, мамі, синові, доньці, дітям, а також іменні, професійні, газетні епітафії, епітафії-звертання мертвих до живих, біблійного характеру, російськомовні, які набули популярності в новочасній поминальній родинно-звичаєвій обрядовості Поділля та сусідніх етнорегіонах. Обстеженням охоплено більше півтори сотні населених пунктів Тернопільської, Хмельницької, Вінницької, Чернівецької та Львівської областей. До цього фольклорного збірника ввійшли матеріали з чотирьох районів Чернівецької області: Кельменецького (м. Кельменці – 1 фіксація, с.Дністрівка – 1, с.Перківці – 1); Новоселицького (с.Жилівка – 2 фіксації, с.Подвірне – 7, с.Форосна – 2); Сокирянського (с.Романківці – 6 фіксацій, с.Білоусівка – 18), Хотинського (с.Круглик – 1 фіксація, с.Ставчани – 5).

Розлога вступна стаття «Скрижали людської скорботи» Т.Колотила містить цінну інформацію про походження намогильних написів. Він зауважив, що «зусиллями вчених робиться спроба розв'язати актуальні питання типології, структури, генези хреста, хрестографем та ін., що донедавна перебували «в тіні етнології» [6, 6]. Вчений звернув увагу на те, що ця тема в українському народознавстві мало розроблена. Щодо народних намогильних написів –посвят, то в цьому плані

на увагу заслугове хіба що праця М.Моздира «Українська народна меморіальна скульптура» (К., 1996), у якій чи не вперше подається найбільша на даний момент добірка сучасних зразків народних епітафій з Галичини, Покуття та Західного Поділля. Деякі з них, що були записані в обстежуваному Т.Колотилом та групою науковців і студентів регіоні, використані у цьому збірнику.

Дослідник народних епітафій звернув увагу й на поезику написів. Деякі з них – неперевершені зразки поминальної поезії[6, 13].

Другий випуск «Матеріалів...» присвячений записам народних пісенних жартів з Поділля. Тут відбито кілька груп текстів жартівливих пісень Подільського краю. Це й пісні-передирки та докори, в яких йдеться про пияцтво та п'яниць, це й мотиви залицяння та перед сімейних стосунків, весільні жартівливі пісні, а також тексти про родинні та сусідські взаємини. Серед них зустрічаються й сюжети про продаж чоловіка, женихання діда й баби, старого до молодої, кума до куми тощо. Осібно розміщені в збірнику «іменні» жартівливі пісні: про Варвару й Катерину, Артема і Явтуха, Марусю і Яну, Василя й Івана, Гриця й Миколу, Ганнусю й Василицю тощо.

Уперше в народознавчому збірнику початку ХХІ століття надруковано матеріали, котрі відображають, так званий, радянський фольклор. Це тексти колгоспних та «етнічних» жартівливих пісень і частівок, котрі звучать як гостра сатира на тогочасний суспільний лад, спосіб життя і людських стосунків. Варто зауважити, що цей пласт українського фольклору ще потребує належної фіксації і вивчення.

Чимало сторінок другого випуску займають фольклорні матеріали з Наддністрянського Буковинського Поділля. Їх також записали у другій половині ХХ століття викладачі та студенти Кам'янець-Подільського національного університету імені І.Огієнка.

У збірнику представлено пісні із Сокирянського (с.Михалкове, с.Білоусівка, с.Шебутинці); Хотинського (с. Рукшин, с.Чепони, с.Круглик, с.Перебиківці, с.Керстенці); Кіцманського (с.Брусниця, с.Шипинці, с.Суховерхів); Кельменецького (с.Перківці, с.Берново, с.Подвір'ївка, с.Росошани); Глибоцького (с.Старий Вовчинець) районів. Усього 37 записів, що репрезентують усі групи текстів жартівливих пісень Буковинського Поділля.

У вступній статті, яку Т.Колотило назвав «Супровідне слово» до збірника, мовиться про особливості народних пісенних жартів з Поділля. Тут знаходимо й пояснення до нових рубрик або сюжетів пісень. «Іменні» жартівливі пісні вчений трактує так: «...вони дещо співзвучні з дитячими дражнилками. Нехай читач сам віднайде своє «ім'я рек» і поміркує над змістом пісні» [7, 9].

До трактування радянського фольклору – «колгоспних пісень» – Т.Колотило підходить обережно: «Не просто мовити слово про пісенні новотвори часів трохи минулої сучасності відомої старшому поколінню соціуму» [7, 9].

До сказаного вище хочемо додати, що чимало зразків радянського фольклору свого часу записав автор цих рядків, а також студенти філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, які виконували завдання фольклорної практики. Деякі із цих текстів друкувалися в «Буковинському журналі» у статті В.Костики «Колгоспна пісня як політична сатира».

На кафедрі української літератури ЧНУ ім. Ю.Федьковича відбувалися неодноразові зустрічі Т.Колотила та В.Костики. Часто вони перетворювалися у невеликі наукові семінари-консультації, на яких обговорювалися нагальні проблеми вітчизняної фольклористики та й українського народознавства в цілому. Іноді складали спільні плани подальших наукових досліджень, тим більше, що в обидвох викладачів-фольклористів професійний підхід до дослідження народних поетичних скарбів. Шкода тільки, що багато суголосних задумів залишилися нереалізованими через дочасний відхід Т.Колотила.

Список використаних джерел

1. Добрянський А. Скарбниця мудрості й краси / Анатолій Добрянський // Чи я в лузі не калина була: Українські народні алегоричні пісні. – К.: Веселка, 1991. – С.5-7.
2. Історія міст і сіл Української РСР: Чернівецька область / Курило В.М. (голова редколегії тому). – К.: Головна ред. УРЕ АН УРСР, 1969. – С.217.
3. Колотило Т.І., Коваленко А.Е., Гуцал В.В. Народні знаряддя землеробської діяльності українців: Методичний комп'ютеризований посібник з теми навчального курсу «Народознавство» для студентів філологічного факультету (поради до виконання програми контролю на персональних комп'ютерах) / Танасій Колотило, Анатолій Коваленко, Василь Гуцал. – Кам'янець-Подільський, 1996. – 30 с.
4. Колотило Т.І. Навчально-наукова лабораторія етнології: Путівник / Танасій Колотило. – Городок: Бедріхів край, 1997. – 18 с.
5. Колотило Т.І. Навчально-наукова лабораторія етнології Кам'янець – Подільського державного педагогічного університету / Т.І.Колотило. – Коломия: АТ «Коломийська друкарня ім. Шухевича», 1998. – 12 с.

6. Колотило Т. Скрижалі людської скорботи / Танасій Колотило // Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Вип. 1. Народні намогильні написи-посвяти з Поділля / Упорядники Коваленко Н.Д., Колотило Т.І., Щегельський В.В. – Кам'янець-Подільський: Видавець Мошак М.І. (агенція «Медобори»), 2001. – С. 4-13.
7. Колотило Т. Супровідне слово / Танасій Колотило // Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Вип. 2. Народні пісенні жарти з Поділля / Упорядники Т.І.Колотило, Н.Д.Коваленко, В.В.Щегельський. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2011. –С.5-9.
8. Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Вип. 1. Народні намогильні написи-посвяти з Поділля / Упорядники Коваленко Н.Д., Колотило Т.І., Щегельський В.В. – Кам'янець-Подільський: Видавець Мошак М.І. (агенція «Медобори»), 2001. – 256 с.
9. Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Вип. 2. Народні пісенні жарти з Поділля / Упорядники Т.І.Колотило, Н.Д.Коваленко, В.В.Щегельський. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2011. – 300 с.
10. Чи я в лузі не калина була: Українські народні алегоричні пісні / Упоряд. та прим. Т.І.Колотила; Вступ. слово А.М.Добрянського; Іл. О.І. Кошеля. – К.: Веселка, 1991. – 182 с.

Summary. The article dwells upon Tanasii Kolotylo's folklore works connected with Bukovyna. The scientist contributed much to the development of the regional folklore study by publishing numerous folklore texts in several collected scientific articles. These are folk tombstone inscriptions, ceremonial, lyric and jocular songs, ballads, Soviet folklore.

Key words: Podillia, Bukovyna, Kamianets'-Podilsk; epitaph; allegorical, jocular collective farm song.

Отримано: 15.09.2012 р.

УДК 821.161. 2-14.09

С. О. Кочерга

У ДЗЕРКАЛІ СТУДІЙ СЕМІОТИКИ ҐЕНДЕРА: ПОРТРЕТ КАССАНДРИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Summary. Article is devoted to gender analysis of the portrait of the heroine of the drama of Lesya Ukrainian «Cassandra.» Proved its creative nature, opposition heroic types Pentezileyi (transgender) and Iphigenia (gender dependent). Close attention is paid to the archetype of Artemis and other mythical markers that occur in the image system Cassandra.

Keywords. Gender, semiotics, myth, archetype, feminism.

Ґендерний аспект у літературознавстві останніх десятиліть став потужним імпульсом для нового осмислення художнього світу жінок-авторів. За короткий час на національному ґрунті дослідники успішно апробували теоретико-методологічний фундамент ґендерних студій. Разом з тим, деякі положення феміністичного стибу викликали спротив з боку прихильників усталеного ігнорування ґендеру в письменстві.

Дослідники ґендерної перспективи у творчості Лесі Українки не оминали її драматичної поеми «Кассандра», що, за висловом польського рецензента, сучасника письменниці, написана «сильною, нежіночою рукою». Серед ініціаторів перепрочитання цього твору в наш час варто виділити В. Агееву, Н. Зборовську, Т. Гундорову та ін. дослідників. Однак на сьогодні навіть образ головної героїні драми ще не знайшов глибокого осмислення у ґендерному ключі. Слід віддати належне науковцям, які довели основоположні аспекти у розумінні образу Кассандри. Наприклад, за Т. Гундоровою, він притягує яскраво вираженими культуротворчими інтенціями жінки, «яку сам Аполон позбавив права бути творцем культури», та спробою розвінчати стереотипи маскуліної культури. За спостереженнями В. Агеевої, симптоматично, що героїня відкрито ігнорує суспільні умовності, відкидає традиційно жіночі цінності, але й не прагне оволодіти чоловічими, що семіотично підтверджує промовиста опозиція «меч / прядка». Завдання цієї статті – здійснити комплексний аналіз культурно-психологічного портрету жіночого